

Моделът на кръгова икономика – нови възможности за фирмено развитие

Ваня Иванова*

Резюме: Нарастващото потребление на ресурси и екологичните последици, които то предизвиква, налагат промяна в икономическия модел. Концепцията за кръгова икономика е част от тази промяна.

Цел на настоящата статия е да очертае потенциала и перспективите за развитие на кръговата икономика в България, като същевременно докаже необходимостта от адекватни мерки от страна на публичните власти за насърчаване на подобна промяна. Разработката се базира на първично проучване за нагласите на българските работодатели за провеждане на корпоративна политика, свързана с принципите на устойчивото развитие, направено сред 200 предприятия. Използвани са статистически, социологически и аналитични методи. Анализът доказва наличие на неизползвани възможности, свързани не просто с по-ефективното използване на ресурсите, както в частния, така и в публичния сектор, но и с подценяване на значимостта на проблема. Фирмите биха могли сериозно да намалят разходите си, да подобрят конкурентоспособността си и експортния си потенциал, ако приложат нови бизнес модели и нови иновативни технологии – едновременно ресурсоспестяващи и екологощадящи.

Изводите, до които се достига, сочат

* Ваня Иванова е доктор, доцент в катедра „Икономикс“ на УНСС.

съществуването на редица пречки, които забавят прехода към модел на действителна кръгова икономика. Това налага ускоряване на реформата в екофискалната и иновативна правителствени политики.

Добавената стойност на статията е не само в аналитичното разглеждане на проблемите, но най-вече в извеждането на препоръки за бъдещи мерки.

Ключови думи: кръгова икономика, ефективно използване на ресурсите, иновативни технологии, екологощадящо производство.

JEL: Q50, Q51, Q56, Q58.

Увод

Изправени сме пред голяма несигурност в световната икономика и все по-често недостигащи ресурси, затова призивът за нов икономически модел става все по-голям. В търсене на значително подобрене на ефективността на ресурсите в цялата икономика, бизнесът е започнал да търси начини за повторно използване на продуктите или техни компоненти и възстановяване на все повече от ценния им материал, енергийна стойност и природни ресурси.

Нарастващото потребление на ресурси и екологичните последици, които то предизвиква, налагат промяна в икономическия модел. Концепцията за кръгова икономика е част от тази промяна. Тя е икономическа система на производство и размяна, при която във всеки стадий от жизнения цикъл

на продукта се стремим към повишаване на ефективността при използването на ресурсите и намаляване на вредното въздействие върху околната среда.

Едно от големите предизвикателства в настоящия момент е как да се откъснем от доминирания от преследване на растеж модел, за да отговорим на социалните потребности на обществото и как да заменим досегашното хищническо експлоатиране на природните ресурси с нов, по-ефективен, ресурсоспазващ и екологоотговорен модел.

Кръговата икономика дава основни ориентири за това, което трябва да се направи, за да се намали значително и трайно ресурсната зависимост на икономиката и да се върви към преодоляване на оскъдността на невъзобновяемите природни ресурси. Тя предлага важни решения, особено за производствени умения и дизайн, нови бизнес модели, умения за изграждане на цикли, както и междудоотраслово сътрудничество.

Кръговата икономика е затворен цикъл, обхващащ всяка от трите сфери: предлагането и отговорния избор на производителите, търсенето и поведението на потребителите и управлението на отпадъците (Europesworld, 2014).

ЕК в своята пътна карта за ефективно използване на ресурсите (COM(2011) 571) посочва като приоритетна ос развитието на идеята за кръгова икономика. Това е основен елемент от визията и на Седмата програма за действие за околната среда (ОВ L 354, 28.12.2013 г., стр. 171-200), чиято главна задача е да превърне европейската икономика в ресурсоефективна, екологосъобразна и конкурентоспособна нисковъглеродна икономика. Поради тази причина действията в областта на кръговата икономика са тясно свързани с основни приоритети на ЕС, в това число работните места и растежа, програмата за инвестиции, климата и енергетиката, програмата в социалната сфера и промишлените иновации,

както и с полаганите в световен мащаб усилия, свързани с устойчивото развитие.

Терминът кръгова икономика предвижда система за производство и потребление, която генерира колкото е възможно по-малко загуби. В идеалния вариант почти всичко е повторно употребено, рециклирано или оползотворено за производството на други изходни стоки и услуги. Преработването на продуктите и производствените процеси могат да помогнат да се сведат до минимум загубите и неизползваната част да бъде превърната в ресурс. Ефектът е троен дивидент – икономически, екологичен и социален.

Противоположно на модела на линейна икономика (добиване, производство, потребление, отпадък), кръговата икономика функционира като своеобразна затворена система. Нейната цел е да произвежда стоки и услуги, ограничавайки използването на суровини и енергия от една страна и намалявайки генерирането на отпадъци от друга. Крайният резултат е увеличаване ефективността от използването на ресурсите, намаляване на вредното въздействие върху околната среда и едновременно с това – увеличаване на благосъстоянието на потребителите.

Целта е да се увеличи ефективността от използването на ресурсите, да се намали вредното въздействие върху околната среда и едновременно с това да се увеличи благосъстоянието на потребителите. Екологизацията на дейността на фирмите, с цел по-голяма конкурентоспособност и устойчивост на производството, се превръща в неизбежна необходимост (Vansal, P. and Roth, K., 2000). Основният акцент тук е ресурсната ефективност, която води до намаляване на производствените разходи и ръст на производителността. В тази посока действията, свързани с оползотворяването на отпадъците, повторната употреба и фактическото им ограничаване, носят значителен потенциал (Fricker, A., 2003).

Преходът към кръгова икономика измества акцента върху повторното из-

ползване, поправката, рециклирането на съществуващите материали и продукти. Това изисква, от една страна, намаляване на дела на отпадъците и, от друга, промяна в модела на поведение на производителите, свързано с предлагането на нов тип продукти с възможности за повторна употреба (McDonough and Braungard, 2002). Напредъкът в екоиновациите осигурява нови продукти, процеси, технологии и организационни структури, които позволяват преход към бизнес модели, базирани върху ремонта, повторната употреба или рециклирането на продукти или техни компоненти. Това без съмнение е нова възможност за малките и средни предприятия.

Болшинството от досега прилаганите бизнес практики се свеждат до това да се постигне повече с по-малко разход. За разлика от тях при модела на кръговата икономика се залага на повторното използване. Нейната същност далеч надхвърля границите само на управление на отпадъците или рециклирането им. В основата на тази концепция е усилието да се максимизира ползата от вече създаден продукт през целия му жизнен цикъл. Поради това, ключово място заема еко-дизайнът и възможностите отделни компоненти от излизащ от употреба продукт да бъдат използвани повторно (Sherwin and Evans).

Развитието и популяризирането на концепцията за „кръгова икономика“, в която ресурсите се оползотворяват максимално, може да се превърне в генератор на нов тип икономически растеж и допълнителни работни места, като едновременно се решават сериозни обществено-значими предизвикателства, свързани с изчерпаемостта на природните ресурси и постоянното растящите им цени на международните пазари, както и на екологичния отпечатък.

Това ще помогне за наличието на почиста и по-здравословна среда за европейските граждани, както и на по-трайни продукти. Същевременно се очаква разхо-

гите на предприятията да намалеят с 8% от годишния оборот (<http://ec.europa.eu/environment/newprg/index.htm>).

Допълнителни мерки за увеличаване на производителността на ресурсите с 30 % до 2030 г. могат да доведат до увеличаване на БВП с близо 1 %, като същевременно бъдат създадени 2 млн. допълнителни работни места (Technical report 2014-2478 „*Modelling the Economic and Environmental Impacts of Change in Raw Material Consumption*“, Cambridge Econometrics, mars, 2014).

Цел на настоящата статия е да очертае потенциала и перспективите за развитие на кръговата икономика в България, като същевременно докаже необходимостта от адекватни мерки от страна на публичните власти за насърчаване на подобна промяна.

Методология

Анализът се базира върху направено проучване сред български фирми от различни сектори и отрасли на икономиката. Целта на изследването е да се установят нагласите на българските работодатели да осъществят екологична трансформация на производството и да прилагат принципите на кръговата икономика, да се изследва съществуващият управленски опит, степента на прилагане на европейските стандарти и проблемните области на ниво отрасъл.

Извадката обхваща 200 фирми, членове на Асоциацията на индустриалния капитал (АИКБ), Камарата на строителите в България (КСБ), Българската стопанска камара (БСК) и Софийската търговско-промишлена палата. Необходимата емпирична информация е набирана чрез анкетен метод. В рамките на всяка фирма е анкетирано едно лице – управител (изпълнителен директор), икономически директор или представител на административния мениджмънт на фирмата. Задачата бе да се набере първична

емпирична информация за гостатъчен брой фирми от основните отрасли, което да позволи извеждането на адекватни изводи за степента на прилагане на принципите на екологосъобразното производство на ниво отрасъл, а също така и в рамките на българската икономика като цяло.

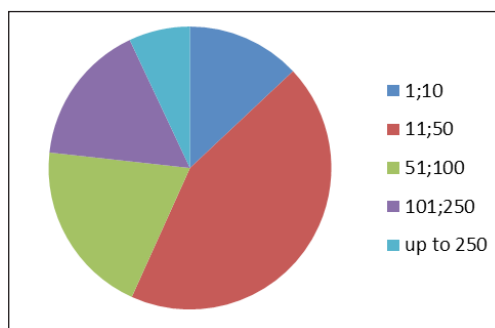
Въпросите са групирани в две части: обща (въвеждаща) информация за фирмата, нейната дейност и икономическо развитие, и същинска част. В нея се задават въпроси, целящи да изследват опита по прилагането на европейските стандарти, наличието на сертификати, включването на екологични параметри. Обект на особен интерес са мненията на работодателите за относителните предимства, които имат в момента от прилагане принципите на кръговост. Търсят се оценки и представи за преимуществата, които фирмите биха реализирали в бъдеще, при условие че спазват тези принципи. Друга част от въпросите са насочени към набиране на информация за наличието на екологичноотговорни практики, в това число на провеждане на вътрешнофирмена политика за използване на технологии, щадящи околната среда и водещи до икономия на ресурси.

Разпределението на респондентите е следното: в индустрията – 65%, в търговията – 8%, в услугите – 12% и в строителството – 15%.

Най-силно са представени отраслите машиностроене, хранителновкусова промишленост (24,8% от фирмите в сектор индустрия), следват шивашка и текстилна индустрия, химическа промишленост, електроника и гървопреработване (общо 25,4%). Наличието на представители на различни отрасли и сектори на икономиката, с различна големина и стабилност, дава възможност за провеждането на многоаспектен анализ. Преобладаващата част от фирмите в извадката действат в отрасли, където възможностите и ефектите от прилагането на кръгова икономика са

значителни, което дава допълнителни аргументи в подкрепа на водещата хипотеза.

Преобладаваща част от респондентите са малки и средни предприятия МСП) – 56,7%, което съответства на доминиращата в българската икономика производствена единица. Едва 7% от фирмите са с персонал над 250 души (фигура 1).

Фигура 1. Брой заети във фирмите, участващи в изследването

Източник: Собствени изчисления

В общественото пространство битуват нагласите, че МСП в по-голяма степен са склонни да игнорират принципите на екологосъобразност на производството и тъй като работят предимно за националния пазар, това ги освобождава от отговорността за прилагане на европейските стандарти за екологосъобразност.

Настоящата статия анализира резултатите от направеното проучване само в частта, свързана с прилагането на кръговата икономика.

Водещата хипотеза на изследването е, че *значителна част от българските работодатели имат твърде обща представа за предимствата на кръговата икономика и подценяват нейните възможности.*

Подхипотезите, които се доказват, са две:

X1.1 МСП са силно затруднени при внедряването на иновативни, екологосъобразни и ресурсоефективни технологии, което влошава тяхната бъдеща конкурентоспособност.

X1.2 Необходимо е активизиране ролята на държавата за създаването на позитивни управленски нагласи за прилагането на принципите на кръговото производство. Индуриалната симбиоза вече се прилага от отделни предприятия в България, но целенасочена държавна политика няма.

Резултати и дискусия

Получените данни дават основание да се направят следните общи констатации:

Сертифициране на фирмите – общо 54,8% от изследваните фирми притежават международния сертификат ISO 9001:2008, като само 8,5% от тях притежават ISO 14001:2004 (сертификат за опазване на околната среда). Това показва все още значително подценяване на екологичните стандарти и недооценяване на потенциала и сериозността на екологичната трансформация сред българските работодатели. И ако по отношение на сертификата за качество неговото притежание се счита за плюс при излизането на европейския пазар, спечелване на европейски партньори и предимство при участието в обществени поръчки, то сертифицирането по ISO 14001:2008 все още не е приоритет. Прави впечатление, че този сертификат се притежава от 100% от фирмите в енергетиката, 49% от тези в добивната индустрия, 25% от фирмите в транспорта и 16,4% от строителните фирми. Това подсказва, че в отраслите, където активната намеса и контрол на държавата са по-големи, екологосъобразните норми се прилагат в по-голяма степен.

Направената проверка за наличие статистически значима връзка между големината на фирмата и сертифицирането и по двата стандарта се оказва положителна (χ^2 -квaдрат=0.000, Крамер V^2 =0.323). Така на практика се потвърждава първоначалната подхипотеза, че по-големите фирми са в по-висока степен носители на стандартите

за екологосъобразно производство. Данните сочат, че няма нито една от малките фирми (персонал пог 10 лица), която да е сертифицирана и по двата международни стандарта. Без каквито и да е сертификати са 47% от най-малките фирми, 34,3% от тези с персонал до 50 лица, докато при по-големите фирми тези дялове са пог 15%. При МСП тези резултати се обясняват както с непознаването и подценяването на процеса на сертифициране, така и с липсата на достатъчен финансов ресурс за технологично преоборудване и покриване на съответните критерии.

Направеното проучване показва и една тревожна тенденция. 31% от анкетираниите са на мнение, че фирмите не реализират никакви предимства от спазването на европейските стандарти. Нещо повече, 54,4% от работодателите считат, че спазването на екологичните стандарти поставя фирмите в неблагоприятно положение. Други 19% не могат да преценят, което показва непознаване и недооценяване на предимствата от прилагането на екологоотговорни практики. Едва 26,6% от анкетираниите приемат и активно прилагат екологосъобразни методи на производство. Подчертаният скептицизъм към преимуществата на модела на кръгова икономика и екологичната отговорност се дажи в повечето случаи на реалистична оценка на действителността. Фирмите-нарушители се оказват благодетелствани (особено при занижен контрол), тъй като влагат по-малко средства в нови екологозадящи и ресурсоефективни технологии, съответно имат по-ниски производствени разходи и по-атрактивни цени на крайния продукт. Подобна краткосрочна визия обаче игнорира тенденциите в потребителските нагласи, растящото търсене на екологосъобразни продукти и най-вече бързопроменящата се под натиск от ЕС институционална рамка.

Структура и относителни дялове на инвестициите – изследвани са средствата, заделяни от фирмите за закупуване на ново оборудване, внедряване на нови технологии,

ремонт и модернизация на налична техника, подготовка на персонала, R&D, внедряване и/или подобряване на технологии за опазване на околната среда.

В таблица 1 е представен дялът на фирмите, реализирали инвестиции през изследвания период.

Таблица 1. Дял на фирмените инвестиции (%)

	2015	2016
Инвестирали	53,2	65,0
Неинвестирали	46,8	35,0

Източник: Собствени изчисления

Таблица 2. Относителни дялове (%) по вид и обем на инвестициите

	Дял от общи инвестиции			Резултати	
	Пог 10%	10-30%	Над 30%	Слаби	Добри
Закупуване на ново оборудване	32,7	22,6	44,7	27,5	72,5
Внедряване на нови технологии	46,4	31,8	21,8	32,8	67,2
Финансиране на НИРД	86,6	5,3	8,1	44,5	55,5
Внедряване или подобряване на технологии за опазване на околната среда	56,8	37,2	6,0	28,0	72,0

Източник: Собствени изчисления

Много по-показателна за анализа е структурата на тези инвестиции по вид и обем. Таблица 2 обобщава данните от анкетното проучване, измервайки относителния дял по вид на инвестициите и резултатите от тях.

Едва една пета от фирмите са направили инвестиции в нови технологии, като 67,2% от анкетиранияте са посочили удовлетворителни резултати от това. Това е индикатор за осъзнаване на необходимостта от подобряване на технологичното равнище и преимуществата на ресурсоефективното производство. Преобладават фирмите от химическата, шивашката и текстилната промишленост и строителство.

Внедряването на технологии за опазване на околната среда и инвестиции в подобни технологии в обеми над 30% правят едва 6% от изследваните фирми. Те са най-вече в добивната индустрия (50%), машиностроенето (19%) и фармацевтичните фирми (75%).

Над половината от фирмите (56,8%) заделят до 10% от инвестиционните си разходи в тази посока. Макар и минимални, тези инвестиции показват постепенно осъзнаване от страна на работодателите на значимостта на проблема, както от гледна точка на фирмените резултати, така и в контекста на корпоративната социална отговорност.

Тъй като въвеждането на модел на кръгова икономика изисква комплексен подход и ангажира множество и на различни нива субекти, както и предвид на интердисциплинарния характер на тази концепция, нейното повсеместно прилагане се сблъсква с редица трудности. На първо място това е сложността на отчитане на резултатите и липсата на синтетични агрегати за това. Стъпка в правилната посока е въвежените от ЕК и отчитани от Евростат индикатори за кръгова икономика.

На следващо място трябва да се посочат все още недостатъчната информация

и данни на макрониво, както и липсата на широка публичност на добрите практики и възможностите, които новите бизнес модели имат.

Друга сериозна пречка за масовото прилагане на концепцията за кръгова икономика се корени в утвърдилата се през годините почти вертикална структура на индустриалната ни система. В нея липсват или са твърде слабо развити междуотраслевите връзки. А една от водещите характеристики на кръговата икономика е каскадността. Засилване на взаимовъздействието между отделните отрасли и сектори на икономиката би позволило повторното използване на компоненти, рециклирани материали и т.н. като вторични суровини в следващ етап от жизнения цикъл на болшинството продукти. Ето защо извеждането на преген план на системния подход и комплексността на връзките е важно условие за успеха на кръговата икономика.

Липсата на управленски умения също не бива да се подценява. Не на последно място, бариери създават и финансовите ограничения, особено за МСП, тъй като прилагането на кръговата икономика неотменно върви със сериозни инвестиции в нови ресурсоспестяващи технологии.

Предложения и препоръки

В подобен преход трябва да бъдат ангажирани всички заинтересовани страни. Ролята на държавата е да разработи политиките и да осигури рамковите условия, предвидимост и увереност на фирмите. Самите фирми са тези, които трябва да преработят цялата схема на доставки и реализацията, за да достигнат кръговост и ефективност при използването на ресурсите.

За да бъдат успешно изпълнени целите на ЕС за ефективно използване на ресурсите до 2030 г., би трябвало преходът към модел на кръгова икономика да се превърне в държавен приоритет. Не е достатъчно да се увеличи енергийната ефективност или да се намалят емисиите, въпреки че и това са значими стъпки. Необходимо е концепцията да се разшири не само до намаляване

на отпадъците и тяхното рециклиране, но и информираността на потребителите, угължаване жизнения цикъл на продукта, разкъсване на зависимостта между икономически растеж и производство на отпадъци.

На свой ред, потребителите също трябва да съдействат активно, като променят постепенно модела на потребление – от „потребител“ към „ползвател“ и от собственик към „споделящ“. Създаването на по-голямо търсене на услуги от този тип ще стимулира промяната в нагласите и на бизнеса. Традиционните навици на потребителите могат да са пречка за развитието на нови продукти и услуги. Ако цените не отразяват реалните разходи за обществото от използването на ресурсите и когато политиката не успява да осигури силни и съгласувани сигнали за прехода към кръгова икономика, подобни пречки биха могли да забавят процеса.

Държавата следва да насърчава инвестициите в иновации за кръгова икономика и тяхното внедряване, като улеснява мобилизирането на повече частно финансиране в ресурсна ефективност. Предложения на Комисията, свързани с дългосрочното финансиране (COM(2014) 168) и професионалните пенсионни фондове (COM(2014) 167) включиха изисквания за разкриването на съответната финансова информация на инвеститорите или за вземането предвид на инвестиционните рискове, свързани с недостига на ресурси и изменението на климата. Публично-частните партньорства също са ефективен начин за привличане на частни инвестиции в ресурсната ефективност. Екофискалната политика има допълнителна роля в осигуряването на правилните сигнали за инвестиране в ресурсна ефективност чрез премахване на вредните за околната среда субсидии и прехвърляне на данъчното облагане от труда към замърсяването и ресурсите.

Насърчаването на екологично-ефективните иновации очевидно е възможност за дейност, изгодна за всички участващи страни, която трябва да бъде използвана пълноценно с оглед изпълнението на целите на “Европа 2020”. Иновациите, които способстват за

намаляване на замърсяването на околната среда, внедряване на продукти, чието производство поглъща по-малко ресурси, и по-ефективно управление на ресурсите, способстват и ускоряването на растежа, и увеличаването на заетостта, като в същото време създават възможности за преодоляване на зависимостта на икономическия растеж от усвояването на ресурси и замърсяването.

Налагането на модела на кръговата икономика би позволило да се намали потреблението на енергия, да се създадат устойчиви и свързани градове, да се използват повторно по-голяма част от отпадъците, да се създадат допълнителни работни места и да се подобри качеството на живот. Този модел е не просто алтернатива на досегашния, но и отговор на поети институционални ангажменти, свързани с договореностите от Париж.

В основата на кръговата икономика, като фундамент стои щадящото отношение към околната среда и спазването на екологичните норми. В този смисъл, лансирането на нискокарбонери производства, редуциране на емисиите на газове с парников ефект и преходът към енергия от възобновяеми източници се явяват приоритетни оси на развитие. Поставянето на конкретни, измерими таргет цели, както по отношение на ВЕИ-та, така и по отношение на енергийната ефективност, би мобилизирано усилията на местната власт и би фокусирано действията и инициативите в тази посока. Приоритетното финансиране на научно-изследователски проекти в областта, създаването на все повече интелигентни елсистеми, стимулирането на частните инвестиции и съфинансирането с публичен ресурс на инициативи, свързани с повторното използване, споделянето и удължаването на жизнения цикъл на продуктите биха били действия в правилна посока от страна на държавата.

Определянето на конкретни числови параметри за постигане в средносрочен план води до повече конкретика, сигурност и гаранции за бизнеса и преодолява усещането за кампанийност. Това би позволило и

повече прозрачност и сигурност за бизнес инвеститорите. Поставянето на конкретни цели, свързани с намаляване на дела на отпадъците, които се депонират (например с 50% до 2025 г.), или 100% рециклиране на пластмасовите отпадъци и постепенно заместване на пластмасовия амбалаж (където е възможно) с органичен такъв, са стъпки, които могат да доведат до множество бизнес инициативи, вкл. разкриването на нови работни места.

Целият наличен финансов инструментариум (такса битови отпадъци, данък върху депонираните отпадъци), както и стимулиращи мерки, трябва да бъдат мобилизирани, с цел интензифициране на усилията и по-добра ефективност на резултатите.

Тук ангажиментите на бизнеса също трябва да се заявят ясно, включително по отношение на етикетването, амбалажа и възможностите за лесно разделно събиране и рециклиране.

В редица европейски страни от години се прилагат различни мерки и добри практики, някои от които могат да бъдат успешно възимствани. Например, прилаганата във Франция система „бонуси-санкции“ за насърчване на производството на устойчиви продукти и същевременно санкционирането на производства, увреждащи околната среда (През 2014 г. Франция стана първата страна в света, която отвори вратите за санкции за широко разпространената практика при производството „планирано остаряване“ – създаването на продукти така, че са предварително проектирани да се развалят, за да може потребителите да бъдат накарани да ги подменят. Въведено е законодателство, което изисква производителите да покажат колко дълго ще издържат уредите им. Компаниите също трябва да информират потребителите колко дълго ще са налични резервни части за продукта или рискуват да бъдат глобени с до 15 хил. евро. Всички дефектни продукти трябва да бъдат ремонтирани или заменени безплатно до две години след закупуването им); или мерките срещу

разхищаването на хранителни продукти и мерки срещу тяхното изхвърляне, както и разширяване обхвата на хранителната банка. Тук инициативата е изцяло в ръцете на НПО, а би могло институциите да са много по-активен партньор.

За бизнеса преминаването към кръгов модел е привлекателно заради икономическите ползи и работните места, но това не е достатъчно за да се случи този преход.

По отношение на МСП държавната политика би могла да е много по-покрепяща и ангажирана. Досега тя основно се свежда до програмата за енергийна ефективност. За да се реализира една действителна еко-

логична трансформация на производствените модели, фирмите трябва да се стимулират и кофинансират в инициативи, свързани с технологично обновяване, закупуване на нови ресурсоспестяващи технологии, с които производството на отпадъци се минимизира, внедряване на безотпадни технологии.

Също толкова значима е ролята на публичните власти по отношение на широко то популяризиране и лансиране на кампании, инициативи и действия, свързани с добри практики в областта на екологичната отговорност.

Таблица 3. Ангажименти на България по Пътната карта за ефективно използване на ресурсите в Европа

Устойчиво потребление и производство	Превръщане на отпадъците в ресурси	Подпомагане на проучванията и иновациите	Увреждащи околната среда субсидии и облагане с данъци
<ul style="list-style-type: none"> • въвеждане на инициативи за дружествата за измерване, засичане и подобряване на ефективното използване на ресурсите и изследване на индустриалната симбиоза; 	<p>осигуряване на пълно транспониране на изискванията на ЕС за отпадъците, включително минимални цели чрез Националната стратегия за превенция и управление на отпадъците.</p> <ul style="list-style-type: none"> • хармонизация на законодателството по отношение на различните потоци за отпадъци; • премахване на нелегалните депа за отпадъци със специално внимание върху опасните отпадъци. 	<ul style="list-style-type: none"> • фокусиране на публичното финансиране върху ключови цели за постигане на ефективно използване на ресурсите. 	<p>идентифициране на най-значимите увреждащи околната среда субсидии и подготовка на планове за тяхното елиминирание, както и докладването им като част от Националната програма за реформи;</p> <ul style="list-style-type: none"> • промяна на фокуса на данъчното облагане от труда към дейностите, оказващи влияние върху околната среда.

Могат да се синтезират няколко конкретни предложения към публичните власти:

1. Насърчаване (стимулиране) на по-масабно използване на ВЕИ.

2. По-ефективно инкорпориране на адекватни институционални механизми за мониторинг и контрол, гарантиращи стриктното прилагане на екологичните стандарти и преминаването към практики, базирани на принципите на кръговата икономика.

3. По-целенасочена и мащабна инвестиционна политика, ориентирана към нужди-

те да се предотвратяват и преодоляват екологични кризи.

4. Реформа, ориентирана към засилване ролята на КСО и най-вече на екологичната отговорност на фирмите, с цел подкрепа на устойчивото териториално развитие.

Заклучение

Моделът „производство-потребление-отпадък“ като линеен модел е вече изчерпан. Преходът към модел на кръгова икономика, обаче, се осъществява муно. Тран-

сформацията е още в самото си начало и този процес протича бавно и тромаво. Сред основните пречки може да се посочат: недостатъчната информираност на мениджъри и предприемачи; консервативността на част от бизнеса (страх от новото, непознатото, желание да залагат на сигурно); липсата на желание за радикална промяна; недостатъчен ресурс за технологично обновяване и прилагане на нови екологосъобразни и ресурсоспестяващи технологии; недостатъчната мотивираност; липсата на кадри; недоверието в сигурността на данните, липсата на подготовка за интегриране на системите и др.

Съществуващата инфраструктура, стопански модели и технологии, заедно с установилото се поведение, гържат икономиката „прикрепена“ към линейния модел. На дружествата може да не им достига информация, увереност и капацитет за преминаване към решения, свързани с кръговата икономика. Финансовата система често не успява да осигури инвестиции в подобрения на ефективността или в новаторски стопански модели, на които се гледа като на по-рискови и по-сложни, като това възпира много традиционни инвеститори.

Всичко това подкрепя доказването на направената в разработката първоначална хипотеза.

За бизнеса преминаването към кръгов модел е привлекателно заради икономическите ползи и работните места, но това не е достатъчно, за да се случи този преход. Сред движещите сили на прехода към кръгова икономика могат да са:

- намаляването на използването на материали, които са опасни или трудни за рециклиране;
- създаването на продукти с по-добри характеристики и по-дълъг живот;
- по-ефективни производствени процеси, превръщащи отпадъците в ресурси чрез нови технологии.
- проектирането на продукти, които полесно могат да бъдат поправяни, подобрявани и рециклирани;

- предоставянето на стимули за намаляване на отпадъците;
За да се изгради и да е успешен един такъв модел са нужни няколко последователни стъпки:
- Разработване на действаща стратегия и дългосрочни цели. Тя трябва да е по-комплексна и всеобхватна и да надхвърля разработения сега Национален план за управление на отпадъците (2014-2020).
- Лансиране и налагане на идеята за еко-концепцията, свързана със създаването на продукти с по-дълъг живот, годни за повторна употреба, поправка или рециклиране. В тази посока популяризирането на добрите практики ще мобилизира бизнеса и ще съдейства за порадикална промяна в производствените модели. Тук съществено значение биха имали браншовите организации, БСК и съсловните организации. Възприемането на конкретни количествени цели по отношение на използваните рециклирани материали за различните сектори също може да мобилизира производителите.
- Задълбочаване на изискванията, свързани с разширената отговорност на производителите, може да ускори прехода към модел на кръгова икономика.
- Нужни са конкретни индикатори и количествени цели, които да бъдат периодично отчитани и анализирани. Контролът върху изпълнението на тези цели трябва да се осъществява ежегодно и при нужда параметрите да се адаптират и коригират.
- Насърчаване (вкл. с икономически стимули) на проекти, свързани с технологичната иновация на процесите, нови продукти и материали, водещи до „озеленяване“ на индустриалните производства.
- Създаване на благоприятна среда за повишаване интереса към разделното събиране на отпадъците както от страна на потребителите, така и от страна на производителите. По този начин се улеснява постъпването на качествен

материал в рециклиращите предприятия и се повишава чувствително ефективността на процеса. В това отношение, добрата политика на управление на отпадъците в общините и разработването на подходящи схеми на регионално равнище могат да бъдат със сериозен мултиплициращ ефект и да работят по посока на ускоряване на процеса на преход към кръгова икономика.

- Успешното интегриране на екофискалните инструменти, при запазване на принципа на данъчен неутралитет също може да е лост за по-голяма повторна употреба на отпадъците в процеса на производство.
- Необходимо е да има и повече стимули за проекти, които благоприятстват използването на малко ресурси и дават възможност за по-дълъг жизнен цикъл на продуктите и по-лесно извършване на поправка и рециклиране.
- Инвестиции в ключови ресурси и природен капитал, като: води, енергия от възобновяеми източници, морски ресурси, биологично разнообразие и екосистемни услуги, устойчиво селско стопанство, гори, отпадъци и рециклиране. Те биха могли да се превърнат в области на бъдещ икономически растеж и световни пазари.
- Съчетаване на пазарни и регулаторни инструменти: екологични данъци, премахване на вредните за околната среда субсидии, мобилизиране на публични и частни финансови ресурси, инвестиции в умения и екологосъобразни работни места. Необходимо е да бъдат разработени показатели, които отразяват напредъка в по-широк смисъл (екологичен и социален) и които могат да се прилагат наред с БВП.

Прилагането на новия модел на кръгова икономика трябва да допринесе за радикалната промяна в производствените и потребителските модели на поведение, като същевременно се въгради

в новите концепции за териториално и регионално развитие. Това би позволило:

- намаляване потреблението на енергия, както от страна на фирмите, така и от домакинствата;
- създаване на устойчиви градове;
- грастично намаляване на производството но отпадъци и още повече увеличаване на възможностите за тяхното рециклиране и повторно използване;
- разкриване на нови „зелени“ работни места в индустриите, свързани с опазването на околната среда.

Промяната към устойчива и кръгова икономика трябва да съчетава амбициозните цели за околната среда със стабилни социални изисквания и да създаде последователна законова рамка за устойчиво производство и потребление.

Цитирани източници:

Иванова, В. и кол., 2016. Възможности на „зелената икономика“ в България и формиране на модел на социално-екологично развитие”, София, ИК – УНСС.

(Ivanova, V. i kol., 2016. Vazmozhnosi na „zelenata ikonomika” v Bulgaria i formirane na model na sotsialno-ekologichno razvitie”, Sofia, IK – UNSS)

Иванова, В., 2016. “Реформата в екофискалната политика като инструмент за зелена трансформация на икономиката”, в Международна научна конференция “Икономически предизвикателства: миграция, глобализация, устойчивост, политики”, София, с. 271-280.

(Ivanova, V., 2016. “Reformata v ekofiskalnata politika kato instrument za zelena transformatsia na ikonomikata”, v Mezhdunarodna nauchna konferentsia “Ikonomicheski predizvikelstva: migratsia, globalizatsia, ustoytchivost, politiki”, Sofia, s. 271-280)

Bansal, P. and K. Roth, 2000. Why Companies Go Green: A Model of Ecological Responsiveness, *Academy of Management Journal*, Vol. 43, No. 4, pp. 717-736.

Boiral, O., G. Croteau, 2001. Développement durable et synergie des sous-produits: quelques exemples au Québec, *Nouvelles tendances en management*, Vol. 3, No. 2, p. A1-A2.

COM (2014), 168. Communication from the Commission to the European parliament and the Council on Long-Term Financing of the European Economy, COM/2014/0168final

Esposito M., T. Tse, K. Soufani, 2016. L'économie circulaire: une opportunité de renouvellement, de croissance et de stabilité, *Livre blanc L'économie circulaire: La nouvelle énergie de l'entreprise*, Deloitte & Deloitte pp. 16-21.

Ellen MacArthur Foundation, McKinsey Center for Business and Environment, 2015. «Emergence intérieure: Une Vision d'Économie Circulaire pour une Europe Compétitive», *Fondation pour l'Économie Environnementale et la Durabilité*. Juin 2015, 15.

Europesworld, 2014. The Circular Economy Is the Basis of a New Industrial Policy <http://europesworld.org/2014/06/15/the-circular-economy-is-the-basis-of-a-new-eu-industrial-policy/#.VQCon5VARdg>

Fricker, A., 2003. Waste Reduction in Focus, *Future*, Vol. 35, No. 5, p. 509-519.

Geldron, A., 2013. *Economie circulaire: notions*, Angers, ADEME, 2013, IDDRI.

Lascoumes, P., L. Bonnaud, J-P. Le Bourhis, E. Martinais, 2014. *Le développement durable:*

une nouvelle affaire d'Etat, Paris, Presses Universitaires de France.

Lockie, D, D. Sonnenfeld, F. Fischer (Eds.), 2013. *Handbook of Environmental Sociology*, Londres, Routledge.

Rotillon, G., 2010. *Economie des ressources naturelles*, Paris, La Découverte, Reperes, 2010.

Rudolf, F., 2013. «De la modernisation écologique à la résilience: un réformisme de plus?», *Vertigo*, vol. 13, n° 3.

Sherwin, C., S. Evans, 2000. Ecodesign innovation: is "early" always "best"? International Symposium on Electronics and the Environment, pp. 112-117.

Technical report 2014-2478 „*Modelling the Economic and Environmental Impacts of Change in Raw Material Consumption*“, Cambridge Econometrics, mars, 2014.

UNEP (2011) International Resource Panel Report Decoupling Natural Resource Use and Environmental Impacts from Economic Growth.